

डॉ. योगेश पाटील, डॉ. नीलेश मगर
प्रा. संजय चितोडकर

बागायती गव्हाच्या पेरणीचे नियोजन

फुले समाधान चाण.

रब्बी हंगामातील महत्वाचे पीक म्हणून गहू लागवड केली जाते. देशातील उत्पादनाच्या सरासरी उत्पादकाच्या तुलनेत राज्यातील गहू उत्पादकता फारच कमी आहे. यामागे गहू लागवडीसाठी हळूहळू जमिनीची निवड, सुधारित चाणांचा वापर न करणे, उशिरा पेरणी, पीक अवस्थेनुसार सिंचनाचा अभाव, अवसृष्ट्याचा असंतुलित वापर, पीक संरक्षणाचा अभाव, मशागत तंत्रज्ञानाचा अभाव आदी कारणे आहेत. गहू पिकाचे अधिक उत्पादन मिळविण्यासाठी योग्य नियोजन केल्यास हेक्टर उत्पादकतेत वाढ मिळविणे शक्य होते.

जमीन

पाण्याचा चांगला निचरा होणारी, भारी व खोल जमिनीची निवड करावी. मध्यम जमिनीत भरखते व रासायनिक खते वापरल्यास उत्पादन चांगले मिळते.

पूर्वमशागत

जमिनीची १५ ते २० सेंमी खोलवर नांगरत करून कुळवाच्या ३ ते ४ पाळ्या घाव्यात. शेवटच्या कुळवणीच्या अगोदर हेक्टरी १० ते १२ टन चांगले कुजलेले शेणखत शेतात पसरवून टाकावे.

पेरणीची वेळ

बागायती गव्हाची वेळेवर पेरणीची वेळ नोव्हेंबरचा पहिला पंधरवडा आहे. या कालावधीत पेरणी केल्यास गव्हाचे उत्पादन चांगले येते.

बीजप्रक्रिया

पेरणीपूर्वी प्रतिकिलो बियाणास धायरम (७५ टक्के डब्ल्यूपी) या बुरशीनाशकाची ३ ग्रॅम या प्रमाणे

बीजप्रक्रिया करावी.

- मावा, तुडतुडे आणि खोडमारी या किडींच्या नियंत्रणासाठी थायामेथोवझाम (७० डब्ल्यूएस) १७.५ मिलि प्रति १० किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी.
- बुरशीनाशकांची बीजप्रक्रिया केल्यानंतर बियाणे सावलीत वाळवून नंतर अॅझोटोबॅक्टर आणि स्फुरद विरळयिणाच्या जिवाणू खतांची प्रत्येकी २५ ग्रॅम प्रतिकिलो बियाणे प्रमाणे प्रक्रिया करावी.

बियाणे प्रमाण

गव्हाच्या अधिक उत्पादनाकरिता हेक्टरी २० ते २२ लाख रोपांची संख्या ठेवणे आवश्यक आहे. ही संख्या

मिळवण्यासाठी हेक्टरी १०० ते १२५ किलो बियाणे पेरणीसाठी वापरावे.

पेरणी

जमिनीत पुरेशी ओल असताना पेरणी करावी. योग्य ओल नसल्यास प्रथम जमीन गिजवून वाफसा आल्यानंतर जमीन कुळवावी. बागायती गव्हाची वेळेवर पेरणी दोन ओळीत २० सेंमी अंतर ठेवून करावी. पेरणी उथळ म्हणजे ५ ते ६ सेंमी खोल करावी. त्यामुळे उगवण चांगली होते. पेरणी उभी-आडवी अशी दोन्ही बाजूने न करता एकेरी करावी. म्हणजे आंतरमशागत करणे सोईचे होते. जमिनीचा उतार लक्षात घेऊन २.५ ते ४ मीटर रुंद व ७ ते २५ मीटर लांब आकाराचे सारे पाडावेत.

खत व्यवस्थापन

पेरणीपूर्वी चांगले कुजलेले शेणखत किंवा कंपोस्ट खत एकरी ४ टन प्रमाणे घ्यावे. पेरणीवेळी रासायनिक खतांचा बेसल डोस ४८:२४:१६ (नत्र:स्फुरद:फॉस्फोरस) किलो प्रति एकर म्हणजेच युरिया ५० किलो अधिक सिंगल सुपर फॉस्फेट १५० किलो अधिक म्युरेट ऑफ पोटाश २८ किलो या प्रमाणे एकरी मात्रा घ्यावी. पेरणीनंतर ३ आठवड्यांनी (सुरपणी झाल्यावर पहिल्या पाण्याच्या वेळी) एकरी ५० किलो युरिया खताची मात्रा घ्यावी

- बागायती क्षेत्रात वेळेवर पेरणी केलेल्या गहू लागवडीत शिफारशीत अन्नद्रव्यांची मात्रा देऊन पेरणीनंतर ५५ दिवसांनी आणि ७० दिवसांनी १९:१९:१९ हे विद्राव्य खत २०० ग्रॅम प्रमाणे प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून दोन फवारांच्या कराव्यात.
- जस्ताची कमतरता असलेल्या जमिनीत अधिक उत्पादन तसेच धान्यातील जस्ताचे प्रमाण वाढविण्यासाठी शेणखतात झिंक सल्फेट २० किलो प्रति हेक्टर प्रमाणात एक आठवडा मुरवून (१:१० प्रमाणात) शिफारशीत अन्नद्रव्ये मापेसोबत पेरणीच्या वेळेस जमिनीतून घ्यावी. फुटवे धरण्याच्या अवस्थेत (पेरणीनंतर ४० ते ४५ दिवसांनी) आणि फुलोरा अवस्थेत (पेरणीनंतर

- ६० ते ६५ दिवस) झिंक इंडोटीए (०.२ टक्के) २० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी फवारणी करावी.
- लोहाची कमतरता असलेल्या जमिनीत हेक्टरी २० किलो फेरस सल्फेट (शिफारस) आठवडाभर शेणखतात मुरवून (१:१० प्रमाणात) शिफारस अन्नद्रव्ये खतमासोबत पेरणीच्या वेळी जमिनीतून घ्यावे. फुटवे धरण्याच्या अवस्थेत (पेरणीनंतर ४० ते ४५ दिवस) आणि फुलोरा अवस्थेत (पेरणीनंतर ६० ते ६५ दिवस) लोह इंडोटीए (०.२ टक्के) २० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी वापरणे फवारणी करावी.

सिंचन व्यवस्थापन

गव्हाची पेरणी केल्यानंतर लगेच शेत ओलवून घ्यावे. पेरणीनंतर साधारणपणे दर १८ ते २१ दिवसांच्या अंतराने पाळ्यांचे नियोजन करावे. मध्यम ते भारी जमिनीत पीक तयार होण्यासाठी ४ ते ५ वेळा पाणी घ्यावे लागते.

संवेदनशील अवस्था.....पेरणीनंतरचे दिवस मुकुटमुळे फुटण्याची अवस्था.....१८ ते २० कांडी धरण्याची अवस्था..... ४५ ते ५० फुलोरा अवस्था..... ६० ते ६५ दाण्यात दुधाळ /चीक अवस्था ... ८० ते ८५ दाणे धरण्याची अवस्था..... ९० ते १००

पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार सिंचन नियोजन

- एकच पाणी देणे शक्य असल्यास ते ४० ते ४२ दिवसांनी घ्यावे.
- दोन पाणी देणे शक्य असल्यास, पहिले २० ते २२ दिवसांनी, दुसरे पाणी ६० ते ६५ दिवसांनी घ्यावे.
- तीन पाणी देणे शक्य असल्यास, पहिले पाणी २० ते २२ दिवसांनी, दुसरे पाणी ४० ते ४२ दिवसांनी, तर तिसरे पाणी ६० ते ६५ दिवसांनी घ्यावे.

आंतरमशागत

- गहू पिकामध्ये चांदवेळ, हराळी या सारख्या तणांचा प्रादुर्भाव होतो. त्याकरिता आवश्यकतेनुसार एक किंवा दोन वेळा सुरपणी तसेच कोळपणी करून तणांचा बंदोबस्त करावा.
- अरुंद पानांच्या आणि रुंद पानांच्या तण नियंत्रणासाठी, पेरणीनंतर २५ ते ३० दिवसांनी मेटसल्फ्युरानि गिथाईल (२० टक्के डब्ल्यूपी) हेक्टरी २० ग्रॅम प्रति ५०० लिटर पाण्यात किंवा क्लोडीनाफॉफ प्रोपरजील (१५ टक्के) अधिक मेटसल्फ्युरानि गिथाईल (१ टक्का डब्ल्यूपी) हेक्टरी ४०० ग्रॅम प्रति ३७५ लिटर पाण्यातून मिसळून गहू लागवडीतील २ ओळीत फवारणी करावी. तणनाशकाचा वापर केल्यानंतर १० ते १२ दिवस सिंचन करणे टाळावे.

- डॉ. योगेश पाटील ☎ ९४२९८८९४७४
- संजय चितोडकर ☎ ९३२६०९९८८९
(कृषी संशोधन केंद्र, निफाड, जि. नाशिक)

सुधारित चाण			
चाण	कालावधी (दिवस)	उत्पादन (वि.नि./हे.)	वैशिष्ट्ये
सरबती चाण			
फुले समाधान (एन. आय.ए.डब्ल्यू. १९९४)	१०८ ते ११२	४५ ते ५०	बागायती वेळेवर, उशिरा पेरणीसाठी शिफारस, तांबेरा प्रतिकारक, अधिक उत्पादन क्षमता
एम. ए. सी. एस. ६२२२	१०५ ते ११०	४५ ते ५०	तांबेरा प्रतिकारक, बागायती वेळेवर पेरणीसाठी शिफारस
पीडीकेव्ही- सरदार (एकेडब्ल्यू- ४२१०६)	१००	४२ ते ४५	तांबेरा प्रतिकारक, बागायती वेळेवर तसेच उशिरा पेरणीसाठी शिफारस
एम.ए.सी.एस.६४७८	१०८ ते ११०	५० ते ५५	बागायती वेळेवर पेरणीसाठी शिफारस, तांबेरा प्रतिकारक, अधिक उत्पादन क्षमता
बन्सी चाण			
एम.ए.सी.एस. ४१०० (जेजुरी)	११०	४५	तांबेरा प्रतिकारक, शेवया, कुरड्या व पास्तासाठी उत्तम चाण
खपली चाण			
एम.ए.सी.एस.२९७९	११० ते ११५	४६ ते ५०	बागायती वेळेवर पेरणीसाठी प्रसारित बुटका चाण (कोळण्याचे प्रमाण कमी), सहज पचनक्षमतेसह चांगले गुणवत्ता गुणधर्म, तांबेरा रोगास प्रतिकारक, लो म्लायसेमिक इंडेक्स, खीर, उपमा, पुण्यापोळी आणि दलिया इ. पदार्थ बनवण्यासाठी उपयुक्त.